

ПРАВОВА ІНФОРМАЦІЯ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

LEGAL INFORMATION IN THE COMMERCIAL PROCEEDINGS

Іванюта Н.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри права та публічного адміністрування
Маріупольського державного університету*

У статті розглянуто наявні підходи до проблеми визначення правової інформації. На підставі їх узагальнення, з урахуванням сутності господарської процесуальної сфери, надано авторське бачення цього питання. Принципове значення надається розгляду правової інформації через правотворчі та правозастосовні характеристики.

Ключові слова: правова інформація, господарська процесуальна сфера, господарський суд, господарська справа.

В статье рассмотрены существующие подходы к проблеме определения правовой информации. На основании их обобщения, с учетом сущности хозяйственной процессуальной сферы, представлено авторское видение этого вопроса. Принципиальное значение придается рассмотрению правовой информации через правотворческие и правоприменительные характеристики.

Ключевые слова: правовая информация, хозяйственная процессуальная сфера, хозяйственный суд, хозяйственное дело.

The article reviews the existing approaches to the problem of determining legal information. On the basis of their generalization, taking into account the essence of the commercial procedural sphere, the author's vision of this issue is granted. Fundamental importance is attached to the consideration of legal information through law-making and law enforcement characteristics.

Key words: legal information, commercial procedural sphere, commercial court, commercial case.

Постановка проблеми. Процеси отримання, ознайомлення та передачі правової інформації займають ключове місце в існуванні та реалізації будь-якої галузі права своїх завдань та забезпеченні її об'єктивного зв'язку із суспільством.

Правова інформація у господарсько-процесуальній площині набуває особливого значення у сенсі важливості забезпечення правової визначеності у суспільних відносинах щодо вирішення господарських спорів та інших правових питань господарськими судами.

Стан опрацювання. Деякі питання правової інформації, у тому числі, у процесуальному аспекті були окреслені у працях Ю.С. Шемшученко [1], О.О. Тихомирова [2], В.М. Бевзенко [3] та інших учених.

Метою статті є дослідження підходів до визначення правової інформації та розкриття її особливих характеристик у господарсько-процесуальній сфері.

Виклад основного матеріалу. На протязі багатьох років термін «інформація» застосовується у різних сферах суспільного життя, маючи свої галузеві особливості, що породжує існування різних підходів до її визначень та змістовних обсягів.

Інформація (від лат. Informātiō – «роз'яснення, уявлення, поняття про що-небудь», від лат. Informare – «надавати вид, форму, навчати; мислити, уявляти») – відома незалежно від форми її подання [4]. У словнику С.І. Ожегова дається визначення інформації як відомостей про навколишній світ і подій, що протікають у ньому, які сприймаються людиною або спеціальним пристроєм [5].

Однак, перші дефініції «інформації» були сформульовані у дослідженнях з фізики (Е. Аббе) й

у логіко-семіотичних побудовах (Ч.С. Пірсом) у XIX столітті, а пізніше – у філософській, математично-кібернетичній площині, філологічному та журналістському середовищі у 20-30-і рр. XX століття.

Різність думок щодо розуміння інформації, кількісних та якісних її характеристик відобразилось на виникненні двох концепцій інформації: атрибутивної та функціональної [6], які застосовуються як у повсякденному житті, так і у наукових дослідженнях.

Для реалізації правової активності суб'єктів, незалежно від наявності «владності» в їх правовому статусі, важливим є можливість оперувати правовою категорією інформації у реалізації конкретних видів правовідносин. Для введення у суспільно-правовий обіг більш менш узагальненого поняття інформації у 1992 р. було прийнято Закон України «Про інформацію» [7] (далі – Закон 2657), який закріпив легальне поняття інформації, документу, захисту інформації та визначив невичерпний перелік її видів.

Стаття 10 Закону 2657 визначає види інформації за змістом, у перелік яких входять інформація про фізичну особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; інформація про стан довкілля (екологічна інформація); науково-технічна інформація; податкова інформація; правова інформація; статистична інформація тощо. У цьому різноманітті видів інформації виникає важливість визначення правового статусу різних категорій інформації, виокремлення загальних та спеціальних вимог до її використання та допустимих засобів її передачі та обміну між різними контрагентами у певних правовідносинах.

Правова інформація є основним компонентом соціально-регулятивної здатності права впливати на суспільні відносини через контент якості, повноти та доступності, що забезпечує постійність зв'язків між суспільством та державою. Таке твердження ґрунтується на загальноновизнаній теорії інформаційної природи права, яка вперше була висунута А.Б. Венгеровим та отримала свій розвиток у наукових працях інших вчених (О.Ф. Черданцева, Ю.В. Кудрявцева).

Важливо зауважити, що в юридичній науковій літературі термін «правова інформація» почав активно використовуватися лише у кінці 1960-х рр. та охоплював такі поняття, як «джерело права», «правовий матеріал»; «правові акти», «правові документи» та інші, які раніше використовувалися при аналізі інформаційних проблем права та юридичної діяльності [8].

На законодавчому рівні термін «правова інформація» розкривається як будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо (Закон 2657). Але попри законодавче визначення, у сучасних дослідженнях спостерігаються різні підходи до її розуміння. Так, у більш широкому сенсі правова інформація розуміється в юридичній енциклопедії Ю.С. Шемшученко, яка визначається як сукупність документованих або прилюдно оголошених відомостей про право, його систему, галузі, інститути, норми, джерела, права, свободи, обов'язки, про реалізацію права, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними, їх профілактику тощо [1]. Г.С. Москвін, додавав у це поняття всі відомості і повідомлення про правову сферу, включаючи результати діяльності вчених-правознавців і юристів-практиків [9, с. 7].

Більш вузький підхід до визначення правової інформації прослідковується у позиції О.О. Тихомирова, який вважає, що правова інформація є змістом законодавства [2, с. 29]. Зазначають, що правова інформація – це владна інформація, за допомогою якої виражається (і, відповідно, формується) певний світогляд [10, с. 322]. Думається, що конкретний зміст правової інформації як правової категорії можна розкрити виключно у межах певної галузі пізнання, з урахуванням загальних гносеологічних законів у поєднанні із діалектичними категоріями відповідних галузей права.

Так, господарсько-процесуальна галузь за соціально-економічним та юридичним призначенням, предметною та суб'єктною ознакою, субординаційністю із господарським правом впливає на формування своєрідного підходу до аналізу правової інформації у сфері діяльності господарського суду, учасників господарського судочинства щодо вирішення господарських спорів та інших правових питань.

Окремий вплив на особливість правової інформації в господарсько-процесуальній сфері за різними критеріями здійснює матеріально-правовий харак-

тер господарського спору та його сутність, яка обумовлюється господарською діяльністю.

На думку І.Г. Побірченка, під господарським спором розуміється суперечність між твердженнями двох сторін, що спорять про права та обов'язки у матеріальному правовідношенні [11, с. 8]. О.А. Беляневич говорить, що господарський спір є юридичним конфліктом у господарських відносинах, що виникає при безпосередньому здійсненні господарської діяльності та її управлінні, котрий зачіпає суб'єктивні права та обов'язки їх учасників [12, с. 246]. О. Ільницький також визначає правовий спір як виключно матеріальне правовідношення [13, с. 202]. Тобто для визначення ознак господарського спору, зокрема, необхідно враховувати особливості господарських правовідносин, а взагалі – особливі засади господарського правопорядку. Відповідно, джерелами правової інформації у сфері вирішення господарських спорів будуть господарсько-правові норми, які містяться у Конституції України, Господарському кодексу України (далі – ГК України). Відповідно до ст. 7 ГК України нормативно-правове регулювання господарської діяльності включає, окрім вищезазначених актів, закони України, нормативно-правові акти Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також інші нормативні акти [14].

До нормативно-регламентуючої інформації у сфері вирішення господарських спорів застосовується інформація, яка міститься у нормах Господарсько-процесуального кодексу України, Закону України «Про судоустрій та статус суддів», Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, рішеннях ЄСПЛ тощо.

Таким чином, вищезазначені акти виступають у процесуальній сфері джерелом нормативно-регламентуючої інформації, яка обробляється господарським судом та учасниками господарського судочинства у процесі розгляду господарської справи та стає у нормативну основу судового акту.

Водночас, ані регулювання господарської діяльності, ані регулювання господарсько-процесуальної діяльності не вичерпується тільки нормативними актами. У цьому аспекті є слушною акцентування В.С. Мілаш на приватноправових засадах господарського правопорядку, які представлені насамперед на рівні автономного й координаційного індивідуального господарсько-правового регулювання (субординаційне індивідуальне регулювання є частиною публічно-правового регулювання господарських відносин) [15]. Сутність індивідуального правового регулювання, як зазначає С.Г. Красноярузький, полягає в упорядкованому впливі на суспільні відносини за допомогою ненормативних правових засобів, що не володіють юридичною загальнообов'язковістю [16, с. 133-134].

Одним із центральних елементів підсистеми саморегулювання на доктринальному рівні традиційно називають договір, а право сторін договору відступати від положень чинного законодавства –

одним із виявів реалізації саморегулювання у договірній сфері [17, с. 32-33].

Відповідна позиція щодо використання правової інформації з ненормативних джерел притаманна й господарсько-процесуальній сфері у межах та формах, встановлених процесуальним законодавством. Така інформація міститься у рішеннях Конституційного Суду України, судових актах господарських судів, Верховного Суду України, роз'ясненнях Вищого господарського суду України. Професор В.М. Бевзенко у правовій позиції щодо тлумачення норм Закону України «Про доступ до публічної інформації» зазначає, що суди загальної та конституційної юрисдикції є суб'єктами владних повноважень, котрі формують публічну інформацію двох видів: а) процесуальну; б) інформацію про здійснення адміністративних повноважень, при цьому перша – визнається результатом здійснення судами загальної і конституційної юрисдикції правосуддя [18]. Погоджуючись із цією думкою у тому, що виключним джерелом певної процесуальної інформації виступає господарський суд, який згідно зі ст. 82 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК), при вирішенні господарського спору по суті (задоволення позову, відмова у позові повністю або частково) у нарадчій кімнаті за результатами оцінки доказів, поданих сторонами та іншими учасниками господарського процесу, а також доказів, які були витребувані господарським судом, приймає рішення. Іншими словами, господарський суд формує інформацію, яка раніше не існувала та не входила до нормативної чи фактичної частини матеріалів господарської справи, але утворює мотиваційний елемент судового рішення.

Крім того, на нашу думку, така інформація формується й іншими учасниками господарського судочинства в усіх процесуальних документах по конкретній господарській справі, зокрема, у позові, клопотаннях, апеляційних та касаційних скаргах.

Інформація про здійснення адміністративних повноважень господарськими судами також має своє значення у виконання певних організаційно-судочинних завдань, викладених у Законі України «Про судоустрій та статус суддів» та ГПК. Наприклад, щодо обрання суддів на адміністративні посади та звільнення з цих посад, підтримання кваліфікації суддів, узагальнення судової практики; забезпечення недоторканності та імунітету судді; дотримання вимоги щодо несумісності із зайняттям посади, передачі справ з одного господарського суду до іншого господарського суду тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що правова інформація у господарсько-процесуальній площині

носить правотворчий та правозастосовний (судовий та досудовий) характер, а в окремих випадках – організаційно-судочинний. Специфікою її юридичної природи є те, що вона: а) має процесуальне значення у межах розгляду та вирішення господарської справи; б) слугує досягненню мети господарського судочинства щодо захисту прав та інтересів держави, суб'єктів господарювання та фізичних осіб; в) забезпечує правильність вирішення господарського спору; д) сприяє всебічному, повному і об'єктивному розгляду у господарському судочинстві.

Поряд із вищезазначеною інформацією у процесуальній сфері використовується інформація з таких джерел, як письмові та речові докази, висновки судових експертів, пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі. У проєкті ГПК 2017 р. такі джерела пропонуються доповнити показами свідків. Ці джерела доказової інформації містять правову інформацію, яка має значення для правильного вирішення господарського спору. Як зазначається в юридичній літературі, названі у законі джерела доказів є не інформацією, а тільки формою збереження і передачі такої інформації. Адже будь-яка процесуальна інформація (докази) може бути перевірена на наступному етапі кримінальної процесуальної діяльності [19]. У свою чергу, процесуально-доказова інформація задля можливості її використання у господарському судочинстві повинна відповідати наступним процесуальним вимогам: мати значення для справи; бути підтвердженою засобами доказування, передбаченими господарсько-процесуальним законодавством (ст. 34 ГПК). Саме ця інформація складає фактичну частину матеріалів господарської справи.

Висновки. Зважаючи на викладене, можна класифікувати правову інформацію у господарсько-процесуальній сфері за критерієм: 1) наявності якості джерела права: а) нормативно-регламентуюча; б) ненормативно-регламентуюча; в) процесуально-доказова; 2) галузевості: а) господарсько-правова; б) господарсько-процесуальна; 3) від характеру інформаційного наповнення матеріалів господарської справи: а) нормативна; б) фактична.

Правову інформацію у господарсько-процесуальній сфері можна визначити як нормативний чи фактичний інформаційний матеріал за певною господарською справою, який виникає у результаті правотворчої та правозастосовної діяльності, сприяє об'єктивному та правильному вирішенню господарського спору, слугить меті господарського судочинства щодо захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шемшученко Ю.С. Юридична енциклопедія : у 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К. : Укр. енцикл., 1998. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://leksika.com.ua/16630810/legal/pravova_informatsiya
2. Тихомиров О.О. Правова інформація: теоретико-правовий аспект / О.О. Тихомиров // Information Security of the Person, Society and State. – № 1 (8). – 2012. – С. 29.
3. Бевзенко В.М. Правова позиція щодо тлумачення норм Закону України «Про доступ до публічної інформації». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/userfiles/file/NKR/Nauk_visnovki/Publichna_informacija/5Bevzenko_pub_inf.doc.
4. Когаловский М.Р. Глоссарий по информационному обществу / М.Р. Когаловский ; Под общ. ред. Ю.Е. Хохлова. – М. : Институт развития информационного общества, 2009. – 160 с.

- 5 Толковый словарь Ожегова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ozhegov.ru/>
6. Абдеев Р.Ф. Философия информационной цивилизации / Р.Ф. Абдеев. – М. : ВЛАДОС, 1994. – 366 с.
7. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650
8. Сухарев А.Я. Большой юридический словарь / А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских. – М. : Инфра-М., 2003.
9. Москвин Г.С. Теоретические проблемы системы правовой информации в СССР : автореф. дис на соискание науч. степени д-ра юрид. наук / Г.С. Москвин. – М., 1977. – 34 с.
10. Теорія держави і права. Академічний курс : [підручник] / [О.В. Зайчук та ін.] ; ред. О.В. Зайчук, Н.М. Оніщенко. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 688 с.
11. Побирченко И.Г. Хозяйственные споры и формы их разрешения: автореф. дисс. на соиск. учен. степени докт. юрид. наук. : спец. 1.2.719 / И.Г. Побирченко ; Харьковск. юрид. ин-т. – Харьков, 1971. – 44 с.
12. Беяневич Е.А. К вопросу о понятии административного иска по процессуальному праву Украины / Е.А. Беяневич // Иски и судебные решения: сборник статей. – М. : Статут, 2009. – С. 230–254.
13. Ільницький О. Характеристика правового спору з позицій концепції правовідношення / О. Ільницький // Вісник Академії правових наук України: зб. наук. пр. ; редкол.: В.Я. Тацій та ін. – Х. : Право, 2012. – №3 (70). – С.195-203.
14. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144
15. Мілаш В.С. Приватно-правові підвалини господарського правопорядку: сучасний стан і перспективи модернізації / В.С. Мілаш // Теорія і практика правознавства. – Вип. 1 (5). – 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6344/1/Milash.pdf>
16. Красноярский С.Г. Индивидуальное правовое регулирование: общетеоретический аспект / С.Г. Красноярский // Государство и право. – 1993. – № 7. – С. 127–135.
17. Погрібний С. Регулювання договірних відносин у цивільному праві України: співвідношення їх внутрішнього (само-регулювання) і зовнішнього (державного) регулювання / С. Погрібний // Право України. – 2012. – № 9. – С. 26–36.
18. Бевзенко В.М. Правова позиція щодо тлумачення норм Закону України «Про доступ до публічної інформації» / В.М. Бевзенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/userfiles/file/NKR/Nauk_visnovki/Publichna_informacija/5Bevzenko_pub_inf.doc
19. Теорія судових доказів в питаннях та відповідях : [навч. посіб.] / [Л.Д. Удалова, Д.П. Письменний, Ю.І. Азаров та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2015. – 104 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/2015101166887/pravo/protsesualni_dzherela_dokaziv_ponyattya_vidi